

Одесі і виконував свій «інтернаціональний обов'язок». Цим планам змовників не судилося здійснитися» [3, с. 43].

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що в творіннях видатного українського зодчого Юрія Дмитренка знайшли віддзеркалення численні впливи різних європейських архітектурних шкіл, у тому числі і британської. Архітектурні шедеври Ю. М. Дмитренка, зведені в Одесі – дорогоцінна спадщина, яка потребує збереження, дбайливого ставлення і наукової реставрації.

Література:

1. Історія української архітектури / Ю.С. Асеев, В.В. Вечерський, О.М. Годованюк та ін.; за ред. В.І. Тимофієнка. К.: Техніка, 2003. 472 с.
2. Кидсон П., Мюррей П., Томпсон П. История английской архитектуры /Пер. с англ. Л.А. Игоревского. М.: ЗАО Центрополиграф, 2003. 382 с.
3. Письмак Ю.А. Фаянсовая тарелка из графства Стаффордшир для одесской гостиницы «Лондонская» / Вісник Одеського історико-краєзнавчого музею. Грудень 2005. Одеса, 2005, 108 с., с. 42-44.
4. Тимофеєнко В.І. Одесса. Архитектурно-исторический очерк. Киев: Будівельник, 1983, 160 с.
5. Тимофієнко В.І. Зодчі України кінця XVIII – початку XX століть: біографічний довідник. Київ: НДІТІАМ, 1999. 477 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-120-6-9>

ЖІНКИ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У ДОБУ МОДЕРНІЗАЦІЇ (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)

Хлібовська Г. М.

кандидат історичних наук,

доцент кафедри всесвітньої історії та філософії

Волинський національний університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Серед нових напрямків досліджень в сучасній історичній науці чільне місце займає жіноча історія. Її виникнення відносять до 70-х років минулого століття. Вчені прагнули розширити проблематику досліджень, зокрема в царині тих тем, які раніше вивчалися побічно, або ж не вивчалися зовсім. Водночас, як зазначила

українська історикня Оксана Кісь, безпосереднім поштовхом до вивчення жіночої історії стали тогочасні реалії, насамперед піднесення феміністичного руху та усвідомлення того факту, що «попри здобуття жінками рівних із чоловіками політичних і громадянських прав, гендерні нерівності й дискримінація жінок у західноєвропейських країнах залишалися повсюдними, набуваючи нових, прихованих форм. Щоби підважити тезу про «одвічність» жіночої підлеглисті чоловікові й, тим самим, поставити під сумнів її «довічність», необхідно було провести ґрунтовні історичні дослідження та виявити, коли, як і чому жінки стали «другою статтю» [5, с. 159].

Впродовж кожної історичної епохи формувалися і усталювалися відмінності у життєвих практиках між жінками й чоловіками. Зміни їхніх соціальних ролей яскраво ілюструє доба модернізації, яка припала на «довге» ХІХ століття. Сам період був досить динамічний, який моделював новачі в усіх сторонах життя суспільства: в економічній це – індустріалізація; в політичній – демократизація, яка визначалася прийняттям конституцій, розширенням виборчих прав населення, створенням політичних партій, легальним існуванням політичної опозиції; в соціальній – виникнення нових економічних еліт, чисельне зростання робітників, поява в окремих країнах середнього класу; в повсякденні – поліпшення якості життя. До того ж, значних успіхів було досягнуто в науці і техніці, зріс загальний освітній рівень населення, спричинений насамперед потребами економіки. Держави і народи Європи змушені були пристосовуватися до нових реалій. Простежимо, як ці процеси позначилися на становищі жінки, і окреслимо найбільш знакові зміни, які відбулися у її житті.

На початку «довгого» ХІХ століття спосіб життя жінок залишався традиційним, усталеним і розміреним. Їхні ролі були чітко окресленими і фокусувалися в сім'ї, домашньому господарстві, їх чекало одне майбутнє – стати дружинами і матерями. Жінки з заможніших прошарків займались ще добродійною, культурницькою, мистецькою діяльністю. Цей простір життєдіяльності жінки залишився визначальним для них і надалі. Проте з ускладненням соціальної структури суспільства ролі жінок у селянських, робітничих, буржуазних та інших типах сімей суттєво різнилися [4].

Водночас в європейських країнах посилювався процес гендерних змін. Жінки почали займатися тими сферами буття, що раніше вважалися чоловічими. Динамічний період модернізації сприяв стрімкому розширенню способів самореалізації жінок, зокрема отримання права на професійну працю, можливість навчатися у вишах, здобуття виборчих прав тощо.

Індустріалізація спричинила формування нового прошарку жіноцтва, яке заробляло на прожиття власною працею. Такі різкі зміни у їхньому становищі зумовлювалися насамперед зацікавленістю бізнесу в жіночій праці, в умовах постійного зростання промислового виробництва і науково-технічного прогресу. Водночас і самі жінки прагнули працювати і заробляти. Як свідчить статистика, жіноча праця використовувалася у легкій (швейне і текстильне виробництва), гірничодобувній галузях, сфері послуг (торгівля, транспорт, громадське харчування). Частина жінок працювала віддалено, виконуючи замовлення фабрик: виготовляли одяг, взуття. Поширеною залишалася праця жінок як прислуги, або у сімейному бізнесі. Проілюструємо це на прикладі Німецької імперії, країни, котра на початку ХХ століття стала одним із економічних лідерів Європи і світу. Кількість жінок, зайнятих у промисловому виробництві держави в 1882 році становила 26%, у 1907 – 33%. В 1908 році загальна чисельність працюючих у різних сферах економіки жінок складала 1150039 осіб, на 4498 більше, ніж у 1907 році [3]. Приблизно така статистика характерна і для інших промислово розвинених країнах.

Відтак на протигагу соціальної відчуженості та домашній замкненості, до якої спонукало патріархальне суспільство, виникло поняття працюючої жінки середнього прошарку. Воно було позитивно сприйняте значною частиною соціуму і відображало форму суспільного компромісу, що відкривав малозабезпеченим жінкам можливість заробітку. Видатна українська письменниця і громадська діячка Леся Українка зазначала: «там утворюється тип інтелігентної жінки-працівниці, яка не завжди вирізняється широтою поглядів, але завжди стійка в набутих принципах і сильна в боротьбі за існування» [6, с. 83]. Просторове буття жінки набуло нових рис.

Іншою сферою емансипації жінок стала освіта. У середині ХІХ століття розпочався «освітній похід» жінок: їх поступово допускали до навчання у вищих навчальних закладах Європи. Однією із перших дозволила навчатись у вишах жінкам, зокрема й іноземкам, Швейцарія, ухваливши в 1860 році відповідний закон. Згодом до Швейцарії долучилася більшість європейських країн. Стосовно українських земель, то в 1861 році факультетські ради університету Святого Володимира у Києві і Харківського університету дозволили жінкам відвідувати лекції й здобувати вчені ступені з відповідними правами подальшої наукової та викладацької діяльності. Однак після ухвалення Університетського статуту 1863 року, жінкам заборонили вільно відвідувати лекції. Відтак вони змушені були їхати за кордон. Наприкінці 1880-х років третина всіх студенток у вишах Швейцарії

складали жінки, народжені в Наддніпрянській Україні, щоправда більшість походила з єврейських родин. Диплом вишу був своєрідним щасливим квитком, який хоча й не гарантував, але надавав шанс – дипломований спеціаліст мав змогу практикувати за смугою осілості [1]. У Львівському університеті жінки могли навчатися з кінця XIX століття.

Натомість участь жінок у науковій діяльності була незначною. Але в той же час вони почали отримувати визнання. Однією із престижних наукових відзнак, Нобелівською премією в галузі фізики в 1903 була вперше була нагороджена жінка – Марія Склодовська-Кюрі. В 1911 році вона вдруге отримала Нобелівську премію за досягнення в галузі хімії. Варто відзначити, що до початку Великої війни ще дві представниці жіноцтва були відзначені цією нагородою: австрійська письменниця і пацифістка Берта фон Зуттнер – перша володарка Нобелівської премії миру за роман «Геть зброю!» (1905 рік) і шведська письменниця Сельва Лагерпеф – в царині літератури (1909 рік).

Усталюючи нові ролі у сім'ї, професійній діяльності, освіті, жінки розпочали боротьбу за виборчі права. Цей рух отримав назву суфражизм. Його становлення в історії західної цивілізації відносять до другої половини XIX століття, коли жінки вперше виступили як самостійна політична сила. Хоча власне ідею рівних соціальних прав жінок і чоловіків обґрунтували мислителі епохи Просвітництва, яка постулювала ліберальну концепцію «природних прав і свобод» людини. Французька революція XVIII століття в «Декларація прав людини і громадянина», прийняту Установчими зборами в серпні 1789 року, закріпила це положення. Проте на практиці все виявилось набагато складніше і далі декларацій справа не зрушила з місця, не дивлячись на зрослу політичну активність жінок. Олімпія де Гуж, авторка «Декларації прав жінки і громадянки», котра з'явилася у 1791 році, намагаючись обґрунтувати рівність політичних прав жінок і чоловіків, вказувала, що жінки народжуються вільними і рівними з чоловіками у правах, а соціальні відмінності прийнятні тільки задля спільного блага [2]. Однак не була почута революціонерами. Відтак впровадження на практиці ідеї рівних виборчих прав жінок і чоловіків відбулося майже через століття. Найраніше його запровадили в Новій Зеландії (британська колонія з правом самоуправління) у 1893 році. В Європі першими виборче право отримали жінки у Фінляндії (на правах князівства перебувала у складі Російської імперії) – в 1906 році, Норвегії – в 1913 році, Данії та Ісландії – в 1915 році. В інших європейських державах жінки здобули виборчі права вже після завершення Великої війни.

Отже, можна стверджувати, що у «довгому» XIX столітті змінилося становище жінки. Поряд із традиційними життєвими позиціями, з'являються інші соціальні практики жіноцтва на кшталт професійної діяльності, освіти, виборчих прав. Це були ті форми суспільної діяльності, які раніше вважалися «чоловічими». Так розпочалася поступова й мирна «гендерна революція».

Література:

1. Шевцова С. Анатомія і доля. Як жінки змінювали себе і чоловічий світ навколо себе: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2891054-anatomia-i-dola-ak-zinki-zminuvali-sebe-i-colovicij-svit-navkolo-sebe.html/> (дата звернення: 7.07.2021).

2. Гуж О. Декларація прав жінки і громадянки: https://uk.wikipedia.org/wiki/Декларація_прав_жінки_і_громадянки (дата звернення: 30.06.2021)

3. Егорова А. М. Индустриализация в странах Европы и США на рубеже XIX–XX вв. как фактор включения женщин в трудовую деятельность. Universum: Общественные науки: электрон. научн. журнал 2016. № 10(28). URL: <http://7universum.com/ru/social/archive/item/3763> (дата звернення 3.07.2021).

4. Зидер Р. Социальная история семьи в Западной и Центральной Европе (конец XVIII–XX вв.) /научн. ред. М.Ю. Брандт; пер. с нем. Л.Я. Овчинниковой. Москва: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 1997. 302 с.

5. Кісь О.Р. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології. Український історичний журнал. 2012. №2. С.159–172.

6. Українка Л. Новые перспективы и старые тени. («Новая женщина» западноевропейской беллетристики). Українка Л. Зібрання творів у 12 т. Київ: Наукова думка, 1977. Т. 8. Літературно-критичні та публіцистичні статті. С. 76–99.